

הרב דניאל בהר
ר"מ במכון לב

בדין סוכה אשר לחללה שיעור סוכה ולא לקרקעיתה

אודות¹ מרפסות מקורות המצויות אשר הניחו "פאה" בלתי מקורה ואין לקרקעיתה שיעור שבעה על שבעה טפחים, או מרפסות בלתי מקורות, ארוכות אך צרות ואין² לרחבן שיעור שבעה טפחים, ולהן מעקה רחב פחות משלושה טפחים, האם סורג גבוה עשרה טפחים הקבוע בשפה החיצונית של עובי המעקה רחוק שבעה טפחים מהדופן הנגדי, יועיל להכשיר הסוכה למצוה.

בהשקפה ראשונה היה נראה לפשוט מה דאיתא במסכת סוכה (ד' ע"א): "היתה פחותה מעשרה טפחים, וחקק בה להשלימה לעשרה, אם יש משפת חקק ולכותל שלושה טפחים פסולה, פחות משלושה טפחים כשרה", ע"כ. ולמרות שמסתמיות הגמ' הרמב"ם והרא"ש היה

1. בדידי הוה עובדא לפני כחמש-עשרה שנה והתחבטתי בשאלה הזאת והרהורי לבי היו סביב הסוגיא "דהיתה פחותה מעשרה וחקק בה", וכעת לתועלת כתיבת המאמר זכיתי לחקור בהרחבה בעזרת החונן לאדם דעת.
2. הסכמת האחרונים היא דבעינן ז' אורך ו-ז' רוחב כדי שיהא בה ראשו ורובו ושולחנו ולא די בשטח השווה לז' על ז', ודלא כב"ח שדייק מתוס' דף ג' דכשר בהכי.

מקום לומר שכשם שלבוד מועיל להשלמת המחיצה, וכלשון רש"י שם "וחשבינן ליה כאילו החקק לבוד ומגיע עד הכותל", יועיל גם להחשיב שטח החקק לשיעור ז' על ז' טפחים. אכן רש"י בעצמו נשמר מזה ופירש דאירי בגומא שיש בה כבר הכשר סוכה, ומינה דלבוד לא מועיל להחשיב החקק לז' על ז' טפחים. ובטעם הדבר כתב הר"ן בזה"ל: "דאע"ג דמאי דאמרין ביה לבוד לא חשבינן ליה כאילו אינו, דאי הכי אור פחות משלושה יהא פוסל בסוכה קטנה דהא בציר ליה שיעור דסוכה אפילו הכי כל שאין בחקק שיעור הכשר סוכה פסולה, דכל שאין לה חלל עשרה טפחים כשיעור סוכה הויא לה דירה סרוחה כדאמרין בהוצין יורדין וכ"כ הר"ר יצחק אבן-גאון", עכ"ל. מובן מדבריו ז"ל שלמרות שדין לבוד מרחיב את החקק עד הכותל לענין השלמת המחיצה לעשרה והיינו צריכים לפי זה להכשיר החקק גם אם הוא פחות מז' על ז', אך היות ובפועל א"א לשבת בחקק, סוכה זו דירה סרוחה היא³ ודומה לסוכה הגבוהה עשרה והוצין יורדין בתוך עשרה שפסולה אע"פ שחמתן של ההוצין מרובה מצלתן וכמו שהשיב רבא לאבבי (סוכה ד' ע"א). וכדברי הר"ן נמצא בחידושי הרשב"א; וכן פסקו הטור ומרן בשו"ע ס' תרל"ד ס"י להצריך ז' על ז' בחקק וכן הסכמת האחרונים. וא"כ בנידון דידן שאין לקרקעית הסוכה שיעור ז' על ז' טפחים יש לפסול הישיבה בה למרות שאין לרוחב המעקה ג' טפחים.

אולם ראיתי בשע"ת שמפנה לשו"ת דבר-שמואל למהר"ש אבוב זלה"ה שדן בכגון האי, ולאחר העיון בדברי התשובה נ"ל לסכם הצדדים ולהשליכם לציור שבנידוננו כדלהלן: הצד להקל הוא באם נתייחס לעובי המחיצה כשולחן, כי מי מונע אדם לקבוע שולחנו בסוכתו ואז אם נשאר ו' על ו' שהוא שיעור ראשו ורובו, המחיצה אשר עוביה טפח לפחות, מצטרפת לשיעור סוכה ז' על ז'. ועוד שלדעת הר"ף, מדאורייתא בעינן⁵

3. יש להעיר כאן שצמצום השיעור ברוחב חמור גם מצמצום השיעור בגובה שהרי אם נויין יורדים לתוך סוכה עשרה אינם פוסלים (תרל"ג ס"ט) ואילו ברוחב בגדים שנתנו על הדופן לנאותה ממעטים מז' על ז' (תרל"ד ס"ג).

4. אב"י סבר להכשיר כשם שבסוכה גבוהה עשרים אמה מכשירים אם ההוצין היורדין בתוך כ' צלתן מרובה מחמתן ועל כך השיבו רבא שלמרות שמצד ממדי הסוכה יש להכשיר אין לשבת בה משום דירה סרוחה.

5. הגמ' בדף ג' מסיקה שבי"ש ובי"ה נחלקו בתרתי, בסוכה גדולה ושולחנו בתוך הבית, ובסוכה קטנה שאינה מחזקת רק ראשו ורובו. וס"ל הר"ף והרמב"ם שטעם אחד

שיעור ראשו רובו דהיינו ו' על ו', ורבנן הוא דגזור שיהיה שולחנו בתוך הסוכה שמא יימשך אחר שולחנו, בין בסוכה קטנה ובין בסוכה גדולה, ובנידון דידן שעובי המחיצה הקבועה משמש כשולחן ליכא למיגזר. ומהבחינה הזאת יש להקל בציור של נידונו גם אם הסורג נמוך מעשרה טפחים בתנאי שקרקעית המרפסת תהיה לפחות ו' על ו' ועובי המעקה רחב טפח אחד לפחות. מאידך, כתב צד להחמיר ע"פ סברת הר"ן שהזכרנו לעיל, והוא שהיות המחיצה המשמשת כשולחן קבועה, וא"א להסיר ולטלטל שולחנו בכל עת כפי רצונו או להשתמש תחתיו, דהיינו "תשבו כעין תדורו", הוי ליה דירה סרוחה כדין החקק שאין בו ז' על ז'. ולפי מה דקיי"ל כרוב הפוסקים דשיעור ז' על ז' הוא דאורייתא, בודאי אין להקל למעשה. אמנם אם הסורג שמעל המעקה גבוה עשרה טפחים, כתב שנהגו להקל ונימק לחשוב כאילו קרקעית הסוכה מגיעה עד ראש המעקה כיוון שיכול לישב עליו, והרי למעלה ממנו יש שיעור הכשר סוכה שהוא חלל ז' על ז' בגובה עשרה של הסורג. אכן מסקנתו שהעיקר לדינא להקל כאשר יש לסורג גובה עשרה טפחים.⁶ ולאחר ההתבוננות נראה בכוונת דבריו הקצרים, שהטפח החסר בקרקעית המרפסת נשלם הוא בגובה המעקה, וכאילו יש כאן קרקעית לא ישרה אבל בכללותה יש בה ז' על ז', והיותה תחת חלל גבוה עשרה, כשרה.

אולם, עדיין הדבר צריך בירור, חדא דמהיכי תיתי לומר "שהיה העקוב למישור", בפרט אם גובה המעקה יותר משלושה טפחים. וכ"ת הא תנן במסכת כלאים פ"ו מ"ב: "אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה אם גבוה מן הארץ עשרה טפחים אינה מצטרפת עמה ואם לאו הרי זו מצטרפת עמה". פירוש אם אין הפרש גבהים של י"ט בין שורות הגפן, נחשבות הן כעומדות על קרקע שוה ודינם ככרם שאסור לזרוע תוך ארבע אמותיו. אלמא תלים וגיאיות תוך עשרה נחשבים לקרקע שוה ולכאורה ה"ה הכא שיש לראות גובה המעקה כהמשך הקרקעית אם הוא פחות מ"ט. וליתא משום דהא דבעינן קרקע בסוכה אינו אלא משום שהיא הכרחית לשיבה

לשתי המחלוקות הנ"ל והוא שמא יימשך אחר שולחנו. נמצא שלב"ש שנפסקה הלכה כמותם הא דבעינן שיעור הכולל שולחנו הוא מדרבנן, ומדאורייתא סגי ב' על ו', ועיין בשעה"צ תרל"ד ס"ק ו' שהעלה שאפשר שלר"ן הוא מדאורייתא.
6. כי מעיקרא היה נ"ל שכוונתו למעין סברא "דארעא סמיכתא" שפירש"י בפרק הזורק (צט ע"ב) על האי טעמא ד"כמאן דמלי דמ"י".

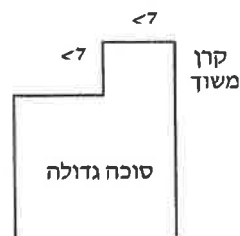
בסוכה ולא מגדרי בניין הסוכה כדמשמע מהכ"מ שכתב לתקן גרסת הרמב"ם בפרק ה' מהלכות סוכה ה' כ"ב בדין סוכה על-גבי סוכה. וז"ל הרמב"ם שם: "אבל אם אין גובהה של עליונה עשרה או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה אפילו על ידי הדחק, אף התחתונה כשרה". מלשון "אף" משמע שגם הסוכה העליונה כשרה, והקשה הכ"מ "שאין מציאות לישיב בה שאינה יכולה לקבל אפילו ע"י הדחק", ועיין לחם-משנה שם. ומסתברא שאם קרקע ז' על ז' לא ניתנת לניצול בכולה כאחת, אין החשבת הקרקע למישור תועיל להכשיר הישיבה בה, שהרי שיעור ראשו ורובו נקבע על בסיס תנוחת הסיבה, וכלשון רש"י סוכה (ב, ע"ב) הובא במג"א "דרך סעודתן בהסיבה היתה... ואין אוכלין זקופין ויושבין כמונו".

ועוד אפילו תימא שהקרקע נחשבת ישרה הרי היושב למטה על קרקעית המרפסת יושב במקום צר ומאי שנא מסוכה גבוהה עשרה והוצין יורדין בה דפסלין משום דירה סרוחה, אפילו אם חמתן מרובה מצלתן כנ"ל. ובאמת שמהר"ש אבוהב ז"ל סיים תשובתו בלשון "לבי נקפ"י ותמה שלא מצא בספרי הפוסקים, חדשים וגם ישנים, שום ביאור בעניין זה.

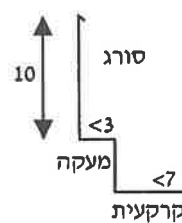
ולענ"ד נראה לדמות מילתא למילתא מהא דכתב המג"א בס' תרל"ד סק"א בזה"ל: "וני"ל דאפילו הסוכה גדולה הרבה, אם במקום אחד יש קרן משוך לפניו שאין בו ז' על ז' אסור לישיב שם כיון שהמקום צר לו לשבת שם וכ"מ בגמ' דף ג' ע"ש בקיטונות", עכ"ל.

ולכאורה יש להעתיק ציורו של המג"א אל ציורנו, וכשם שחלק פחות מכשיעור הנמשך מהסוכה ברוחב פסול כך אם נמשך בעומק יש לפסלו היות והמקום צר והוי דירה סרוחה כדפירש הר"ן. וא"כ לפי זה פשוט שגם אם הסורג גבוה עשרה יש לפסול ישיבה על קרקעית המרפסת.

ציור מג"א: משוך ברוחב
(מבט על)

ציורנו: משוך בעומק
(חתך מן הצד)

טרם נציע צדדים לחלק בין הצוירים, הבה נשוב לעיקר דינו של המג"א. הנה המג"א נימק פסול הישיבה בקרן המשוך משום שהמקום צר, ומסתמך על הגמ' סוכה (ג') שלרבי זירא דסבר שפסול של כ' אמה הוא משום צל דפנות, מודו רבנן לרבי יהודה בסוכה גדולה; וסוכה דהלני המלכה שהיתה גדולה ובכל זאת נחלקו בה ר"י ורבנן, העמידו בסוכה העשויה קיטוניות, והלני המלכה ישבה בהם משום צניעותא, ומשום שאשה פטורה מן הסוכה לא אמרו לה דבר. ולכאורה מה שניתן ללמוד מהאי סוגיא, הוא שהקיטוניות הם חלק נפרד מהסוכה הגדולה, ומשום שגבוהות למעלה מכ' אמה פסולות, וא"כ קרן שאין בו ז' על ז' המשוך מסוכה גדולה גם נחשב נפרד לפי השוואה זו של המג"א ופסול משום שאין בו שיעור.

ולכאורה יש לדקדק מדוע נזקק המג"א לטעם של "מקום צר" אשר משמעותו פסול מדין דירה סרוחה, מאחר ואין בו שיעור סוכה כלל לפי הסיפא של דבריו. ובאמת שהבאור-הלכה ס' תרל"ד הביא שהבגדי-ישע והבכורי-יעקב פקפקו על דינו של המג"א בעצם ההשוואה לסוגיא דקיטוניות משום דשאני התם דקיטוניות הוא חדר בפני עצמו והמחיצה מפסקת ורק שפתוח לסוכה גדולה, מה שאין כן הכא שאין חילוק כלל אפשר דנתבטל לגבי סוכה גדולה, עיי"ש.

אלא צ"ל שגם הקיטוניות הם חלק בלתי נפרד מהסוכה הגדולה וכמו שמשמע ממחצית-השקל שביאר שיש לקיטוניות דין של פסל היוצא דקיי"ל שכשר (ס' תרל"א ס"ו ס"ז), אלא שהן פסולות משום סכך גבוה מעשרים אמה בסוכה קטנה אליבא דרבי זירא וה"ה לקרן היוצא מסוכה גדולה, שלמרות שנחשבת לפסל היוצא, הואיל וצר לשבת בו פסול משום דירה סרוחה, וא"כ זה הנימוק, שפיר הוי ליה למג"א לצינו כאשר למד מסוגיא דקיטוניות. וכ"מ מפירוש לבושי-שרד המקשר דינו של המג"א למה שכתב הט"ז ס' תרל"ג ס"ק י"א לגבי ישיבה מחוץ לחקק, שנזכיר לקמן.

אמנם המ"ב בבה"ל נקט דרך אחרת לבאר דברי המג"א, ודימה הקרן שצר לשבת בו, לקרן זוית הסמוכה לרה"ר שדינו ככרמלית ואינו מצטרף

לרה"ר משום דלא ניחא תשמישתיה,⁷ הכא נמי כיוון דצר לשבת אינו מצטרף לסוכה גדולה. משמע מתוך השוואתו שדוחק השימוש בקרן, מפריד אותו מהסוכה וא"כ הפסול הוא משום שאין בו שיעור ז' על ז', ובקיטוניות מיירי שיש מחיצה מפרידה מהסוכה הגדולה, וכמו שהעמידו הבגדי-ישע והבכורי-יוסף, (אלא שלדינא חלק עליהם משום שהם מכשירים הקרן ולא סבירא להו הלימוד מקרן זוית הסמוכה לרה"ר).

נמצאנו למדים שדעת המג"א שאסור לישב בקרן שאין בו ז' על ז' המשוך מסוכה גדולה, ונחלקו האחרונים בהבנת דבריו, לפי המחצה"ש למרות שאין הקרן נחשב לחלק נפרד, כיוון שהוא חלק ניכר בפני עצמו וצר לשבת בו, אין להכשירו מדין פסל היוצא. ולפי הבה"ל דוחק הישיבה בו הוי גדר של "לא ניחא תשמישתיה" ואינו מצטרף לסוכה הגדולה ופסול משום שאין בו שיעור הכשר סוכה. ולעומתם דעת הבגדי-ישע והבכורי-יעקב החולקים וסוברים שהקרן מצטרף ומתבטל לסוכה הגדולה וכשר לשבת בו.

והנה החזו"א ס' קמ"ד ס"ו תמה על המג"א, ודעתו שאין דין הקרן המשוך שונה מדין פסל שמכשירים, על אף שאין ברחבו שבעה טפחים. וקבע ז"ל יסוד והוא שכל שנטפל לסוכה גדולה לא אכפת לן במה שבמקום הזה אין ראוי לתשמיש הגון וכל הנטפל לסוכה כסוכה, והא דקיטוניות מיירי שיש להן צורת הפתח ועי"ש עוד ראיות שהביא לדבריו.

הא להדיא דדעת החזו"א שלא זו בלבד שאין להחשיב הקרן המשוך כיחידה בפני עצמה, אלא שיש להחשיבו כפסל היוצא וכשר למרות דוחק המקום לישיבה ודלא כמחצה"ש. ובאמת שכתב שציור זה עדיפא מפסל היוצא, וכנראה משום שהוא כולו מוקף מהמשך מחיצותיה של הסוכה הגדולה.

אך דבריו צריכים עיון שהרי סוף סוף אם המקום צר לשבת בו מאי שנא מסוכה עשרה שהוצין יורדין בה, ממנה למד הר"ן להצריך ז' על ז' לחקק ושכך הכריעו הפוסקים כנ"ל. והא דפסל היוצא דמכשירין היינו משום

7. קק"ל לימוד זה של הבה"ל שהרי מעבר רבים הוא תנאי להגדרת רה"ר וממילא אם יש לרבים תשמיש בקרן הסמוכה נכלל הוא ברה"ר אבל הכשר סוכה לא תלוי באותה מידה בישיבה בפועל, אלא תלוי בעיקר במבנה וגם הצטרפות כל חלק ממנה נובעת לכאורה מצורת הבנייה.

שהוא המשך של הסוכה הגדולה ואינו ניכר בפני עצמו ואין בו דוחק ישיבה, אבל כאן אף אם נאמר שהקרן המשוך אינו נחשב מקום נפרד, הרי ניכר בפני עצמו וצר לשבת בו.

ונראה לענין על-מנת ליישב דבריו ז"ל, שיש להבחין בדין של הוצין היורדין שתי גישות שונות לסיבת הפסול. אחת שמבנה הסוכה כשר אלא שהיותה דירה סרוחה יש מניעה לשבת בה מ"דיני ישיבה בסוכה"; או נאמר שדירה סרוחה הוא פסול בעצם ואם עיקר שיעור הסוכה הושג ע"י דבר המפריע הישיבה כגון הוצין היורדין בסוכה שהיא גבוהה עשרה או חקק שאין בו ז' על ז' בסוכה שהיא פחות מעשרה, סוכה זו פסולה מצד המבנה. המחצה"ש ודעמיה סברי שלמרות שמקום הקרן כשר מדין הצטרפות לסוכה הגדולה, פסול הוא מדיני "ישיבה בסוכה". ואילו החזו"א סבר שדירה סרוחה הוא פסול במבנה כנ"ל, אבל אחרי שיהיה לסוכה הכשר סוכה, כל מקום שישתעף ממנה יתבטל אליה ולא יפסל משום הדוחק לשבת בו.

ומידי דברי בו ראיתי בשעה"צ סי' תרל"ג ס"ק כ"ה שהביא מחלוקת ראשונים ברמת החומרה של דין הוצין, שלדעת ר"ח הרי"ץ גיאות והריטב"א הסוכה פסולה וכן פסק מרן סי' תרל"ג ס"ט. ואילו לדעת הרמב"ם אינו אלא זהירות בעלמא. וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהל' סוכה הל' ב: "וצריך להיזהר שלא יהיו הוצין ועלין של סכך יורדים לתוך עשרה טפחים כדי שלא יצר לו בישיבתו", עכ"ל. משמע שדין הוצין הוא מדיני "ישיבה בסוכה" ובכלל זהירות זו יש לכלול לכאורה כל מקום בתוך הסוכה שצר לשבת בו, וכ"ש קרן המשוך שאין בו ז' על ז', ונמצא קולו חומרו. אבל לשאר ראשונים דפסלי אפילו בדיעבד, הפסול הוא מצד המבנה, ולשיטתם יתכן להכשיר "הקרן המשוך", מאחר ויש לסוכה הגדולה הכשר סוכה וכדעת החזו"א.

לפי זה שפיר נוכל לבאר מחלוקת הפוסקים בדין השפה של החקק הנ"ל. דהנה הטור בס"ס תרל"ג פסק דההכשר הוא דוקא בתוך החקק ולא חוצה לו ואילו הבית-יוסף שהשווה דין זה לדין סוכה גבוהה כ' אמה ובנה אצטבא דמכשירינן מן האצטבא והלאה, סבר דה"ה על שפת החקק וכשר לשבת עליו, וכן פסק בשו"ע תרל"ד ס"י. ופירש הפרישה בדעת הטור שאין לשבת על שפת החקק משום דירה סרוחה. והט"ז שהביא טעם זה הוסיף: "דאם ירצה לישב שם באותו חלק, ודאי יצא תיכף משם, וכמו דאמרינן

בס' תרכ"ט סי"ד לעניין סכך שריחו רע, ה"נ כאן כיון שצר לו שם המקום ועל-כן אין מועיל כאן הכשר החקק לחוצה לו", ע"כ. מוכח להדיא מדבריו שפסול דירה סרוחה הוא מדיני ישיבה בסוכה וא"כ לכאורה בדיעבד יצא וכדעת הרמב"ם הנ"ל.

והב"י ס"ל שהיות ויש לחקק הכשר סוכה, גם שפות החקק כשרות למרות דוחק הישיבה עליהן. דעה זו מתחזקת מדין סוכה העשויה כמין צריף (סעיף תרל"א ס"י) שכתבו הפוסקים שבאם יש בה לרבע ז' על ז', כשר אף מה שתחת השיפוע שאינו גבוה עשרה טפחים.

מיהו אין הכרח מזה שהב"י יחלוק על המג"א, כי הקרן המשוך ניכר הוא בפני עצמו. ברם, נראה שהחזו"א שחלק על המג"א יכשיר שפת החקק, אך לא ראיתי דבר זה מפורש, וגם בספר שונה-הלכות לא ייחס דעת המקילים לחזו"א. ואפשר שדעתו כהבית-חדש שבאר דמה דפסל הטור שפת החקק הוא משום שהיות והכותל שבצד החקק אין בו עשרה טפחים, אינו מחיצה כלל. אלא דאכתי קשיא מה שהקשה המג"א בס"ק ח' על הטור שבעצמו הכשיר בסוכה העשויה כמו צריף אף מה שתחת השיפוע שאינו גבוה עשרה טפחים, והניח בצ"ע. וראיתי בערוך-השולחן שיישב קושיית המג"א בזה שיש לחלק בין סוכה בשיפוע אשר הדופן היא דופן גמורה, אלא שע"י השיפוע מתקצרת במקום אחד וכולה חד דופן היא, משא"כ הכא בצדדי החקק אין עליה שם דופן כלל כיון שאינה גבוהה עשרה. ולענ"ד קשה דהואיל ואין מן החקק עד הכותל ג' טפחים, ומטעם זה הכשרנו בתוך החקק, מדוע לא נחשיב הכל כמחיצה גבוהה עשרה טפחים. ועיין בחידושי הגהות דסבר ליישב הקושיא על הטור הנ"ל, אם נאמר שדין לבד מקרב הכותל לחקק, אך כתב לדחות מדברי רש"י שהזכרנו בראשית דברינו, שדין לבד מרחיק החקק עד הכותל.

עכ"פ, הגם שאין הכרח לפי החזו"א להקל כאשר לחלק הנמשך מהסוכה הכשרה יש פסול במחיצה או בסכך אפילו אם אינו ניכר בפני עצמו, אמנם בנוגע לענייננו שלחלק הנמשך החסרון אינו רק מצד דירה סרוחה, נטפל הוא לסוכה הכשרה, וכשר לשבת בו אפילו אם ניכר בפני עצמו. ואגב ארחן התברר שהמג"א שהביא נימוק הב"ח, ס"ל שאם אין החלק הנמשך ניכר בפני עצמו, אין לפסלו מדין דירה סרוחה ודלא כפרישה וט"ז.

מעתה לאור הנ"ל נחזור לציורנו.

כבר העלנו על-פי הדבר-שמואל שאם הסורג הקבוע על שפת המעקה נמוך מעשרה, אין להחשיב המעקה כשולחן טפח ועל סמך זה לצרף גובה המעקה לגובה הסורג לשיעור עשרה טפחים. ועם האמור לעיל יש להלום מסקנה זו מצד דירה סרוחה בעיקר המבנה. אמנם אם הסורג גבוה עשרה העלינו לעיל לדמות תחתית הסוכה לקרן המשוך מסוכה גדולה אלא שזה בעומק וזה ברוחב. אכן יש לבחון בציורנו יתרון וחיסרון לעומת ציור קרן המשוך של המג"א.

היתרון הוא בזה שקרקעית המרפסת שאין בה ז' על ז' נמצאת כולה מתחת לסכך המונח על חלל אשר לו שיעור סוכה, ולא מבעיא לחזו"א שהיא נטפלת לסוכה שמעליה, יען החיסרון אינו רק מחמת דוחק הישיבה כנ"ל, אלא גם למחצה"ש ולבה"ל מסתברא שכל הפסול של מקום צר הוא דוקא כאשר ניכר שהקרן חלוק מן הסוכה הגדולה למרות שלא נפרד ממנה; אבל בתוך הסוכה הגדולה עצמה אין לפסול שום שטח אף שצר לשבת בו, וכדמוכח מדברי הבה"ל בעניין סוכה עגולה יע"ש. ודייקנו לעיל שכן דעת המגן-אברהם בעצמו ודלא כפרישה וט"ז. וא"כ י"ל שכיוון שכאן הסכך משותף, דינה של קרקעית המרפסת כמקום צר באותה סוכה, בפרט שאין לרוחב המעקה ג' טפחים.

מאידך, יש לראות כאן חיסרון בזה שהיושב על קרקעית המרפסת לכאורה אינו יושב על קרקע הסוכה שהיא החלל העליון. אך זה אינו שהרי הר"ן שהוא מקור הלימוד מהוצין היורדין, העלה לפסול הישיבה בחקק מדין דירה סרוחה ולא הזכיר כלל בעיא של קרקע, כי פשוט שדין לבד היותו מועיל לצירוף המחיצות הופך את קרקע החקק לקרקע הסוכה. וא"כ בניד"ד קרקעית המרפסת היא קרקעית הסוכה כי הסורג יחד עם המעקה היותו פחות מג' טפחים מהווה דופן לסוכה.

ידיד אחד מרבני בית מדרשנו הגיד לי שהגרש"ז אויערבך זצ"ל דן בציור דומה לזה של שאלתנו, ופניתי לספר מנחת-שלמה והנה בח"ב ס' מ"ח נושא ונותן הרב זצ"ל בנוגע למציאות שמדרגה רחבה ג' טפחים המיועדת לישיבה בולטת בתחתית המעקה, ומעיקרא סבר לפסול מדין מחיצת תלויה. אכן בניד"ד שאין למעקה רוחב ג' טפחים אין לחשוש משום מחיצה תלויה, היות והסורג נחשב המשך המעקה. אך מה שאגב השקלא וטריא צידד לפסול ישיבה על המדרגה אפי' פחות מג' (המקבילה למעקה של ציורנו), מהא דהכשיר הטור לגבי סוכה נמוכה מעשרה, תוך החקק

בלבד ולא השפות, אינו ברור. חדא דהב"י שהקשה על הטור פסק בשו"ע להכשיר כל חלל הסוכה. ועוד שלהב"ח שיישב דברי הטור בזה שהיושב מחוץ לחקק אינו מוקף ממחיצות כשיעור, כאן שיש לסורג עשרה טפחים שפיר יש להכשיר הישיבה על המדרגה (או על המעקה); ועל הטעם של דירה סרוחה שנתנו הפרישה והט"ז, כבר התבאר שהחזו"א חולק מאחר ויש כאן מציאות של סוכה כשרה והחיסרון של החלק המסתעף ממנה אינו אלא מצד דחק המקום כנ"ל.

הסיכום העולה הוא, שמאחר ובציור של נידוננו הסורג עצמו גבוה עשרה טפחים ונוצר חלל עליון שיש בו הכשר סוכה יש לראות החלל התחתון הנוצר ע"י המעקה, כפינה של סוכה אחת גדולה, ולמרות שאין בו שיעור ז' על ז' כשר⁸ לשבת בו ועל המעקה. וגם אם נטען שחלל התחתון ניכר בפני עצמו ואינו נחשב לפינה מן החלל העליון שבכה"ג פוסל המג"א, הלא לבגדי-ישע ולבכורי-יעקב החולקים עליו ומכשירים, מצאנו שהחזו"א הוא תנא דמסייע, ⁹ כנלע"ד.

8. התברר לעיל שכן הוא דעת מרן השו"ע, הב"ח, המג"א המחצה"ש והבה"ל. והגם שלפי הרמב"ם אין לשבת בו ושכן נראה דעת הפרישה והט"ז, מ"מ בדיעבד יצא לשיטתם כנ"ל.

9. הנה הד"ש כתב שהעיקר להקל אם הסורג גבוה עשרה רק שסיים בלשון "לבי נקפ"י. והגרשו"א ז"ל למרות שפקפק בעיקר דינו של הד"ש (ועי"ש שהציע תיקון ע"י קביעת קנים) כתב מתוך ענוותנותו לקבל דעתו, ואולי יש בדברינו להסיר מן הפקפוקים האלה.